

Dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre les mesures de protecció del patrimoni cultural valencià

Autor: Ponència temporal específica

Aprovació: Ple de 28 de maig de 2004

a. Antecedents

El Ple del CVC celebrat a la Vall d'Uixó el 25 de juliol de 2003 va acordar la constitució d'una comissió temporal específica per a l'estudi de mesures de protecció del patrimoni cultural valencià, amb una orientació especial a la prevenció i resolució de conflictes com el suscitat per la rehabilitació del Teatre Romà de Sagunt i altres. Este acord es va produir com a conseqüència de l'encàrrec que el Molt Honorable President de la Generalitat Valenciana havia fet verbalment al nostre President¹.

El mateix Ple esmentat celebrat a la Vall d'Uixó va acordar la composició de la comissió, la qual es constituïria, sota la Presidència del Sr. Santiago Grisolia, el 8 de setembre de 2002, fixant-se'n la metodologia a seguir. Es va acordar obrir un període de recopilació de materials per a l'estudi i convocar a diverses persones de reputada competència en la matèria per tal que la seua opinió fonamentada ajudara al CVC, i deixar per al moment final el debat i redacció del dictamen del CVC.

En distintes dates han comparegut davant la comissió els següents experts o especialistes: Sr. Vicente Cuñat Edo, Sr. Daniel Benito Goerlich, Sra. Violeta Montoliu, Sr. Antonio M. Nogués, Sra. Carmen Gracia, Sr. Juan Pecourt, i Sr. Joan Romero. Igualment s'han estudiat diversos treballs i publicacions, que s'adjunten.

Cal indicar com de les compareixences adés citades s'han anat obtenint referències i aportacions d'abast molt divers que queden reflectides en el present document,

¹ El Govern Valencià mitjançant el seu portaveu, el Conseller de Presidència Sr. Alejandro Font de Mora, havia ratificat públicament l'encàrrec esmentat en una compareixença pública, en la qual va manifestar l'objectiu de l'assessorament que es demanava al CVC.

les quals eren necessàries atés que el tema a considerar exigix una visió multidisciplinar.

b. Fonaments teòrics actuals sobre el Patrimoni cultural i la seua necessària conservació

La societat actual posseïx una capacitat de transformació molt més accelerada que la de qualsevol dels períodes anteriors. Fins a tal punt que costa determinar allò contemporani, ja que quasi al mateix temps que es produïx es transforma en un element del passat, i, quan és portador de valors, subsidiàriament en un bé amb capacitat per a incloure's en allò que entenem com a valor propi del nostre patrimoni. De tal manera que l'evolució exponencial en la qual ens trobem ens dificulta la distinció entre "fet cultural" i patrimoni, perquè ambdós circumstàncies es produïxen en un mateix interval de temps: tot el que "és" cultura esdevé quasi simultàniament patrimoni.

La segona qüestió que hem de prendre en consideració és que el concepte de cultura, i conseqüentment el de "fet cultural" o de "bé cultural" han evolucionat. Tot i que fa unes dècades es consideraven béns culturals els de naturalesa moble o immoble entesos com a tals a través de la selecció o afirmació de les societats a les quals pertanyien, i especialment quan així eren considerats a través de la tradició, actualment s'incorporen també, de forma majoritària com a tals, al conjunt dels béns culturals, els propis del patrimoni natural, i també els trets distintius, espirituals o materials, intel·lectuals, simbòlics i afectius que caracteritzen una societat o un grup social i que inclouen els sistemes de valors, les tradicions i les creences.

El tercer aspecte a considerar és la tendència a allò "espectacular" de les societats contemporànies, les quals s'inclinen a considerar els "efectes" i les aparences com a valors, confonent el sentit verdader de les coses i de la mateixa vida dels individus, fins al punt que els seus valors originaris corren el risc de ser capgirats i convertir-se en elements superficials i mesurables des de quantificacions alienes a la mateixa naturalesa del bé establert. Este tractament superficial de la cultura –i, per tant, del bé cultural i del patrimoni—no solament dificulta qualsevol reflexió sobre el passat,

sinó que limita la capacitat per a intervenir en la transformació del present, en l'espai en el qual es desenvolupa esta mateixa cultura. La consideració superficial de la cultura és un perill que la pot convertir en "aliena" per a molts individus, fins i tot els que pertanyen a la societat que la posseïx, la qual cosa obre el camí al deteriorament i, en casos extrems, a l'aparició del vandalisme.

Es pot pensar, sense gaire esforç, que no existixen mesures legals o de vigilància capaces per elles mateixes d'eradicar les conductes incíviques que deteriorenen el patrimoni. Solament l'extensió en la societat de la consciència i de la verdadera importància dels valors compartits, pot evitar que les accions vandàliques recaiguen sobre els monuments, els objectes, els hàbits i els valors patrimonials. En aquest context insistim en la funció formativa i integradora del coneixement del patrimoni.

La millor mesura de protecció possible és traslladar a la societat que es tracta de qüestions que l'afecten. Per a això, el més oportú és intentar explicar permanentment que el patrimoni no és una qüestió exclusiva d'alguna classe social, sinó la conseqüència d'una successió de relacions i d'encontres col·lectius entre el bé patrimonial i les societats de totes les èpoques que van conviure amb la seua existència.

A causa de la gran importància dels mitjans de comunicació social, el significat que estos mitjans poden assolir en esta direcció és molt important. Als que depenen d'instàncies públiques, els corresponen tasques i responsabilitats molt destacades en estos àmbits.

Les mesures encaminades a protegir el patrimoni no es poden concebre dirigides solament als col·lectius minoritaris que el destrueixen, sinó simultàniament a tota la resta, que hem de promoure una disposició positiva perquè es destinen estudis, recursos, treballs d'investigació i de difusió amb capacitat, no solament per a posar-lo en valor, sinó per a proporcionar-li els valors que puga assolir i que nosaltres d'ell necessitem. Perquè, en definitiva, el patrimoni és allò que dóna sentit identitari al lloc en el qual es troba, al mateix temps que proporciona i defineix el caràcter grupal de la societat que el posseïx. Per això les claus que han de motivar la seua protecció no depenen solament de la seua posada en valor, sinó de

la voluntat palesa de dotar-lo de valors, desvelant primer i revelant després les claus de la seua prolongació en el temps, expressant simultàniament la utilitat contemporània del seu sentit. De tal manera, que allò que ens interessa no és solament preservar el bé, sinó adquirir sobre ell el panorama més ample que ens siga possible, per a explicar-nos-en no solament els orígens i el curs de l'existència, sinó també, especialment, per tal de justificar les mesures que actualment som capaços d'aplicar-li i que al mateix temps servixen per a explicar-nos a nosaltres mateixos.

Els béns patrimonials, qualsevol que en siga la naturalesa, molt sovint han experimentat intervencions i transformacions al llarg de la història, perquè els usos de les coses han tingut a veure amb els sistemes de necessitats i s'han estés amb l'objectiu de satisfer-les. Per això, si bé hem de fomentar la idea de la seua conservació, també estem autoritzats a intervenir-hi, la qual cosa suposa una responsabilitat afegida en una època en la qual hem desenvolupat una consciència més extensa dels nostres béns, no solament com a propis del nostre llegat històric, sinó com a elements indispensables per a definir-nos en el si d'una societat sotmesa a les enormes forces uniformitzadores de la globalització.

En este àmbit contemporani, és obligació nostra estendre els nostres criteris cap als béns de caràcter immaterial, definits com a tals recentment –París, octubre del 2003—per la UNESCO en la “Convenció per la salvaguarda del patrimoni immaterial”, perquè, de la mateixa manera que els nostres monuments o els nostres objectes artístics contenen implícits trets distintius que han contribuït a l'explicació i a la configuració dels imaginaris col·lectius de la nostra societat. Sent, entre ells, l'idioma, el bé més important.

La modernitat no solament ens ha permés desenvolupar els criteris sobre el patrimoni com a propis per a un llegat interpretable, sinó que ens ha permés implementar-los amb la necessitat de configurar amb ells una funció social determinada. Esta funció, la qual intervé sobre el nostre present i també sobre el nostre futur, és possible que exigisca adaptacions convenientes sobre els béns patrimonials, per tal que en comptes de convertir-se en objectes simplement mantinguts i en certa manera escleròtics, es transformen en àmbits vius, inserits

Juan Gil-Albert

Consell Valencià de Cultura
Palau de Forcalló
Museu, 3 – 46003 València
963865516 cvc@gva.es

en allò que considerem com a propis d'un desenvolupament sostenible, és a dir, inclosos en la nostra capacitat de créixer sostenint allò que afortunadament posseïm. És molt possible que en l'equilibri existent entre mantenir i adaptar es base el futur del nostre patrimoni. Tanmateix, això no significa que l'adaptació siga en ella mateixa una qüestió senzilla, perquè en uns casos pot tenir com a finalitat la seua utilització i en uns altres ben diferents esta finalitat pot ser exclusivament contemplativa.

Mentrestant, els béns culturals immaterials mostren una gran fragilitat, a causa del canvi experimentat en l'àmbit de les creences i de les relacions socials; pel que fa als béns mobles i als immobles estem millor dotats per a prendre decisions, perquè ja en tenim una llarga tradició.

De tota manera, davant del tractament contemporani dels béns patrimonials, qualsevol que en siga la naturalesa, hem de plantejar-nos, al mateix temps que una actitud fonamentada en la major acumulació de coneixements interdisciplinars sobre ells, el fet que sovint no ens trobarem davant de la possibilitat d'actuar utilitzant valors absoluts, sinó davant d'un trànsit permanent de conceptes, els quals necessiten al seu torn un consens continuat, el resultat del qual, molt probablement –fins i tot amb la concurrència de molts experts—tampoc no es trobarà definitivament establert. Per això hem d'utilitzar responsablement les nostres capacitats i allunyar-nos de dogmatismes en les actuacions.

Si, tal com hem considerat, la qüestió del patrimoni, a més de la seua posada en valor, assolix una major excel·lència quan se'n desvelen i promouen els sentits, una qüestió serà la de la cura de les obres i els béns del passat, i una altra revelar i proposar les condicions perquè contribuïsquen a l'afirmació de la nostra mateixa existència, en una societat en la qual existix una crisi de valors compartits i en la qual el risc de la dissolució i la pèrdua dels significats és important per l'acció banalitzadora d'una concepció de la cultura com a espectacle.

c. Consideracions sobre les mesures de protecció. Propostes finals

c 1. Introducció

Juan Gil-Albert

Consell Valencià de Cultura
Palau de Forcalló
Museu, 3 – 46003 València
963865516 cvc@gva.es

La conservació del patrimoni és una matèria complexa que implica estudis i criteris multidisciplinars, ja que cal tindre presents elements històrics, constructius, sociològics, antropològics ..., i també factors de consens social i ciutadà. D'especial rellevància és el factor humà, el dels ciutadans, als quals se'ls ha d'anar formant en el respecte de tot el conjunt patrimonial com a element referent identitari.

Per això, el paper de les institucions i entitats consultives, com és el cas del CVC, ha de ser cada vegada més reconegut, tant en allò que afecta a les declaracions prèvies al reconeixement legal dels BIC, com també en tot el conjunt de qüestions que es susciten i afecten a la conservació, protecció i intervenció en relació al conjunt del patrimoni cultural. Les entitats consultives poden fer una tasca com a "Observatori", amb la missió de fer propostes en relació a les actuacions que podrien afectar els elements patrimonials materials i el seu entorn, i sobre altres iniciatives que afectaren els immaterials.

Sense oblidar la importància d'altres confessions religioses, d'especial significació és la qüestió del patrimoni de titularitat eclesiàstica. En el seu moment este CVC ja va elaborar un informe sobre el tema, reparant en la gran quantitat de patrimoni de l'Església Catòlica i les dificultats que implica la seua catalogació i protecció. En l'esmentat informe es va recomanar com l'estreta col·laboració entre les autoritats eclesiàstiques i les administracions s'ha d'estabilitzar, permetent la catalogació d'estos béns, i la seua regulació dins del marc legal existent. En este punt, la doble vessant de moltes tradicions religioses com a elements de culte i com a valor cultural implica considerar cada aspecte com a tal.

També, els municipis han d'adequar les seues pautes urbanístiques a uns criteris socials superiors de conservació del patrimoni paisatgístic, monumental, històric, i de qualsevol altre tipus, sobre bases de caràcter general, i per tant sota l'orientació supramunicipal. Això implica, també, la necessària ajuda i les oportunes compensacions, per tal de mantindre l'equilibri entre les necessitats urbanístiques i la conservació del llegat patrimonial, i apostar per un urbanisme sostenible i coordinat entre les diverses administracions.

c 2. La legislació aplicable

La legislació de l'Estat i l'autonòmica són les normes específiques aplicables en la matèria; existixen, però, disposicions d'altres especialitats jurídiques que també poden aplicar-se a temes concrets; a més del principi constitucional, cal recordar les figures penals, i les urbanístiques. La diversitat legal en ocasions genera manca de coordinació i d'homogeneïtat. La Llei de Patrimoni Històric Espanyol, amb prop de 20 anys d'existència, presenta importants punts a reconsiderar, en haver-hi una legislació poc adequada a les noves tècniques en matèria de rehabilitació. Per exemple, la redacció de l'article 39 prohibix les reconstruccions, sense cap tipus d'aclariment sobre la qüestió, podent haver-hi algun tipus d'interpretació i adequació del bé compatible amb la seua conservació i adaptació a uns usos d'interés col·lectiu. Per tot això, seria urgent que els òrgans legislatius estudiaren la possible adequació de la legislació sobre patrimoni cultural, en concret la Llei estatal.

En moltes ocasions la legalitat no es pot aplicar, i les previsions jurídiques es queden en simples qüestions formals per manca de mitjans materials o de voluntat.

Caldria que amb l'assessorament corresponent es revisaren les previsions legals i es fera un balanç de l'aplicació jurídica de les normes, amb la seua adequació a les modernes tècniques rehabilitadores, com es va evidenciar a l'informe del CVC sobre els castells. Creiem que la nostra Llei, la de 1998, hauria de ser objecte d'un desenvolupament reglamentari, especialment en allò tocant als criteris pera determinar l'entorn dels BIC i el concepte de trama urbana.

c 3. El paper dels mitjans de comunicació i del sistema formatiu

Per més minucioses, nombroses i acurades que puguen ser les mesures que es dissenyen i s'apliquen a la preservació i promoció del nostre patrimoni cultural, el seu efecte sempre serà limitat si no hi ha al darrere uns ciutadans conscienciats i sensibles sobre la qüestió.

L'assoliment d'esta consciència és un objectiu de llarg abast que ha d'anar de la mà del nostre sistema educatiu reglat, però és obvi que els mitjans públics de comunicació, i en particular la televisió pública, tenen ací un gran paper a jugar. En esta perspectiva, no es tracta únicament d'introduir en les programacions corresponents determinats espais d'orientació cultural, sinó també de pensar entre tots un model de televisió pública que es propose assolir un bon equilibri entre la vocació de distracció i d'informació, indefugible en una televisió, i la dimensió formativa en el terreny cultural. S'hauria de plantejar el disseny d'este nou model, i en eixe cas, el CVC estaria disponible per a col·laborar en la tasca.

c 4. Distintes situacions en funció del béns protegibles

Totes les simplificacions són inadequades, solament a efectes expositius cal diferenciar les alternatives en funció del bé a protegir, tenint sempre presents les consideracions anteriors, especialment en allò que afecta a la percepció ciutadana sobre el problema i a les directrius dels òrgans competents. Partint de la diferència legal entre béns materials i immaterials, mobles, i immobles, es poden arbitrar algunes mesures. Tot i remarcant que els conceptes estrictament jurídics poden en algunes coses resultar insuficients.

Des d'eixe punt de vista podríem diferenciar:

c 4a. Béns immobles "singulars"

Fins ara han estat l'element més conegut. Es tracta generalment d'edificis que es cataloguen i són susceptibles de protecció. La seua catalogació i declaració com a BIC o BRL implica una primera tasca que cal fer amb la diligència deguda. Els municipis en general no estan fent gran esforç, en ocasions per la manca d'assessorament i ajut. La resistència dels titulars a la seua protecció és un entrebanc notable. Continuen enderrocant-se immobles de valor patrimonial, en ocasions amb la dificultat de preveure estes actuacions.

Els informadors consultats pel CVC destaquen la necessitat de conservar l'herència històrica, identificant, catalogant i mantenint actualitzats els immobles a protegir i

Juan Gil-Albert

Consell Valencià de Cultura
Palau de Forcalló
Museu, 3 – 46003 València
963865516 cvc@gva.es

8

delimitant l'entorn que els afecta. Cal destacar els elements importants, no sols de façana, sinó interns, i s'aconsella decidir si s'ha de conservar l'immoble com a obra arquitectònica d'època determinada o readaptar-lo per a usos adients, o per a contenidor expositiu, museístic, o residencial. El debat sobre l'entorn a protegir és una matèria que exigiria una consideració no basada en criteris únicament arquitectònics.

En este capítol la situació dels castells valencians demana un pla urgent, que implicaria la seua catalogació i unes prioritats de conservació.

c 4b. Conjunts històrics o d'interés patrimonial. Referència al Teatre Romà de Sagunt

En moltes ocasions el bé a protegir és un conjunt d'immobles, el qual, com a tal, presenta valors patrimonials rellevants o, en altres casos, es tracta d'un gran conjunt monumental per la seua dimensió o significació. Els castells, els poblats, les ruïnes significatives, com és el cas del Teatre Romà de Sagunt, o l'Almoïna, per no citar-ne altres, presenten problemes rellevants, molt especialment en allò que es suscita en la rehabilitació o intervenció. Hi ha un important debat entre els especialistes, i al mateix temps es generen sentiments ciutadans contradictoris. Tot això evidencia la necessitat d'un consens previ a la presa de decisions. En els darrers temps hem comprovat les dificultats que es generen davant d'algunes iniciatives urbanístiques municipals; significatius han estat els assumptes del Palau de Congressos d'Alacant, de la prolongació de l'Avinguda de Blasco Ibáñez o el de la Muralla Àrab a València.

En el cas del Teatre Romà, el CVC considera que sense qüestionar les actuacions judicials, les quals s'han pronunciat en un sentit determinat, caldria tindre en compte els efectes que implicaria quedar-se en una solució estrictament judicial, i per això, aconsellaria una eixida extraprocessal, pactada i consensuada, sota la iniciativa institucional de les administracions més afectades. Amb ple respecte de la legislació, s'ha de considerar que una restitució al moment previ a la discutida reforma efectuada pot resultar, a hores d'ara, més negativa que el manteniment de la reforma en els termes presents, ja que podem considerar que les intervencions

Juan Gil-Albert

Consell Valencià de Cultura
Palau de Forcalló
Museu, 3 – 46003 València
963865516 cvc@gva.es

fetes ja s'han incorporat al bé com un component ja consolidat amb valor patrimonial i cultural.

Els problemes, doncs, que observem en les intervencions en conjunts històrics o monumentals evidencien que cal una adequació de la legislació a les tècniques més modernes, així com tindre en compte les necessitats que la vida moderna projecta sobre l'ús del patrimoni. En este punt, es recomana, segons els tècnics consultats, estudiar el tema de les altures, materials constructius, imatge urbana, colors de façanes, etc.

c 4c. Conjunts hidràulics, elements paisatgístics. Patrimoni rural i industrial

El territori de la nostra Comunitat és un patrimoni fonamental dels valencians. Este és l'ecosistema en el qual els valencians desenvolupem la nostra existència, i que utilitzem –principalment–per a satisfer les nostres necessitats, tant individuals com col·lectives. En ell desenvolupem les nostres vides. La seua configuració és el llegat que hem rebut i les modificacions que hi fem seran el llegat patrimonial que rebran els nostres descendents. Per tant, el territori, la seua geografia i els seus paisatges, són la memòria objectivada i sempre present de la història col·lectiva del nostre poble i, per tant, un dels nostres principals senyals d'identitat com a Comunitat Històrica.

La forma actual del nostre territori ha estat, i és, la resultant de les activitats que hi han realitzat, a través de la història, els seus habitants. En este sentit la seua configuració és concebuda i ha estat, i és, utilitzada com un instrument. Per tant, com a tal, està subjecte a modificacions i adaptacions continues.

El territori ha estat subjecte i ho està, i ho estarà cada vegada més en el futur, a canvis i modificacions permanents deguts a l'augment de les necessitats de les nostres poblacions. Este fet produïx canvis continus, quantitatius i qualitatius, en el patrimoni i en les empremtes que configuren la memòria col·lectiva dels nostres conciutadans.

Les ciutats i els pobles, les vies de comunicació, transmissió d'energies de tots els tipus, els aqüífers, embassaments, sistemes de reg tradicionals, nous sistemes de reg i sistemes hídrics, com també el sistema agrícola, ramader i industrial, configuren el territori i ens possibiliten formes noves de viure'l, de conèixer-lo i d'imaginar-lo, i noves maneres de relacionar-nos-hi. La seua geografia humanitzada genera imatges que, percebudes com a paisatges, adquireixen un valor patrimonial de primer nivell.

Estos paisatges són un bagatge cultural de primer nivell, perquè ens hi identifiquem i ens hi reconeixem. Qualsevol modificació que hi fem no hauria de contemplar solament els aspectes econòmics, sinó que també caldria tenir en compte els seus valors històrics identitaris i estètics.

En conseqüència, caldria un Pla de desenvolupament desitjable del territori valencià, respectuós amb les identitats paisatgístiques i patrimonials. El garant d'este desenvolupament ha de ser la Generalitat Valenciana. El CVC ja ha elaborat alguns informes sobre elements patrimonials afectats per obres d'infraestructura viària, o per altres tipus de necessitats, i hem observat com es planifiquen obres sense estudis previs que eviten la destrucció d'elements patrimonials. Com a exemples podem esmentar el cas de la intervenció a la ciutat de València en l'Horta de Campanar, amb la demolició d'algunes alqueries, el de l'aqüeducte de la Torre de Lloris o el del cobriment d'un tram de la Via Augusta a Borriol.

c 4d. Béns mobles

La seua catalogació i el preceptiu control per a evitar la seua desaparició o eixida del territori, continuen sent un problema de difícil solució. En el cas dels béns en esglésies i ermites, la protecció implicaria abordar el seu lloc d'ubicació, ja que en la gran majoria d'ocasions als llocs de culte manquen mesures de protecció i seguretat. En l'establiment i aplicació d'estes darreres mesures s'hauria de comptar amb l'ajuda municipal, i d'altres administracions i entitats. Això implica, també, que els béns puguen ser gaudits pel conjunt de la ciutadania.

Les formes de col·laboració amb els titulars no públics, propietaris d'obres o béns, s'han de desenvolupar més, afavorint el mecenatge, les entitats mixtes i tot un conjunt de fórmules, com poden ser les donacions i les fundacions.

Les restauracions són un capítol a atendre. L'entrada en funcionament de l'Institut Valencià de Restauració podria afavorir un tractament més escaient.

c 4e. Béns immaterials

El CVC ha tractat el tema en diverses ocasions. Gran part del nostre patrimoni immaterial, de vegades religiós, és a la vegada cultural. El desenvolupament de la legislació és escàs, les directrius de la UNESCO –Convenció de 17-10-003– podrien aplicar-s'hi, la qual cosa implicaria un nou camp d'actuació de gran importància.

Estos nous criteris fan molt urgent la tasca de catalogació, i un estudi molt específic de les tècniques i els mitjans adients.

c 4f. Sobre la preservació i la promoció del valencià

Este CVC va produir en el seu moment, i per encàrrec de les Corts Valencianes, el seu Dictamen sobre la nostra llengua pròpia, el valencià. Posteriorment, el Dictamen fou incorporat al text de la "Llei de Creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua", que ha posat les bases per a superar el conflicte lingüístic que hem patit, i en un to menor encara patim, els valencians.

Ahora que es pronunciava sobre la naturalesa i el nom del valencià, el Dictamen insistia en la necessitat de promoure l'ús públic i institucional del valencià, tot propiciant l'assoliment d'un gran pacte entre les diverses forces polítiques i cíviques que fera possible eixa promoció.

Posteriorment, en ocasions especials, o aprofitant el Document de Recomanacions que incorpora la Memòria Anual de la nostra Institució, este Consell no ha deixat d'insistir sobre la necessitat de promoure eixe ús públic. Una insistència que reiterem ací en ocasió d'este dictamen sobre el patrimoni cultural valencià.

Juan Gil-Albert

Consell Valencià de Cultura
Palau de Forcalló
Museu, 3 – 46003 València
963865516 cvc@gva.es

12

La creació de l'AVL ha de permetre l'acceptació social més ampla de la normativa consolidada del valencià, utilitzada per la Generalitat Valenciana des de fa anys, amb Administracions polítiques de signe diferent. Al seu costat, el nostre Dictamen definix en termes prudents, però no ambigus, la naturalesa del valencià. Aquella creació i este dictamen, amb les clarificacions que han aportat, han de permetre que la societat i les institucions valencianes centren les seues accions lingüístiques en la promoció de l'ús públic del valencià a tots els nivells, defugint així vells conflictes estèrils que les clarificacions aportades, i la responsabilitat política, haurien d'ajudar a soterrar.

c 4g Jaciments arqueològics i paleontològics

Hi ha pocs recursos; de nou, l'expansió urbana, l'extracció de minerals i terres i les obres públiques no estan, en alguns casos, respectant el nostre llegat, i alguns jaciments han estat destruïts. El CVC va assenyalar en un informe específic la manca de tutela i control. Tanmateix, cal recordar que estan pendents de construcció els centres de Petrarcos a les comarques d'Alacant i del Caroig a València, tal i com ja es va fer a la Valltorta. Hem de remarcar el funcionament exemplar d'este darrer i el seu paper educatiu i de sensibilització de cara al conjunt de la ciutadania.

La falta de recursos i informació limita la deguda atenció a les restes arqueològiques.

c 4h. Patrimoni bibliogràfic i arxivístic

Constituït pels manuscrits, còdexs, incunables, partitures, arxius històrics i sociològics i altres expressions escrites reproduïbles i expressions registrables en nous suports, de valor documental, històric.

Caldria regular-ne les responsabilitats de custòdia i conservació privades i públiques, incloent-hi les religioses, garantint la digitalització, la prohibició de venda, l'impediment d'eixida del territori no autoritzada, evitant-ne la destrucció.

Juan Gil-Albert

Consell Valencià de Cultura
Palau de Forcalló
Museu, 3 – 46003 València
963865516 cvc@gva.es

13

Igualment caldria un pla de divulgació, promoció i popularització dels fons documentals, arxivístics –de qualsevol matèria– valencians, i la seua posada a disposició dels investigadors en la matèria.

El CVC reitera la necessitat de la constitució del Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, tal i com va fixar el nostre Estatut d'Autonomia.

c 4i. Patrimoni genètic

El Projecte de Genoma Humà pot proporcionar grans beneficis per al ser humà, tant per a la prevenció de malalties, el coneixement de la nostra evolució i altres aplicacions. Esta tasca deu fer-se tenint en compte que la informació obtinguda deu ser patrimoni de tota la humanitat. El patrimoni genètic no pot ser manipulat, i el seu coneixement hauria de gestionar-se en funció del benefici que pot facilitar a la humanitat. D'acord amb la Declaració de València, promoguda pel CVC, reiterem l'opinió expressada. Qualsevol part del cos humà no té preu i no ha de ser objecte de compra o venda. Per això, la propietat intel·lectual en el camp d'este patrimoni deu estar basada en els usos de les seqüències genètiques.

Quant als embrions crioconservats, la seua investigació ha d'estar regulada, de forma tal que hi puga haver un control públic, considerant l'opinió del món científic i de les comissions regulades per a tal fi.

Tot això implica que les normes reguladores dels desenvolupaments biotecnològics han d'adaptar-se a les necessitats actuals de la societat.

Per altra banda, considerem que l'ADN no hauria de ser patentat per més que algunes aplicacions específiques podrien ser atribuïdes a determinades entitats.

d. Conclusions finals

Primera. La societat actual es transforma a un ritme summament accelerat. De tal manera que, quasi al mateix temps que es crea, tant el “fet cultural” com el bé cultural, es convertix en patrimoni.

Segona. Si fa unes dècades es consideraven com a béns culturals els de naturalesa moble o immoble, en l'actualitat s'incorporen també com a tals els propis del patrimoni natural, i també els trets distintius, espirituals i materials, intel·lectuals, simbòlics i afectius que caracteritzen a una societat o a un grup social i que inclouen els sistemes de valors, les tradicions i les creences.

Tercera. L'extensió en la societat de la consciència i de la importància dels valors compartits, pot evitar que les actuacions vandàliques recaiguen sobre els monuments, els objectes, els hàbits i els valors patrimonials. La millor mesura de protecció possible es convèncer la societat que es tracta de qüestions que l'afecten.

Per causa de la gran importància que tenen els mitjans de comunicació social en la configuració d'estats d'opinió i de valors, la seua funció és decisiva. Considerem que als que depenen d'instàncies públiques, els corresponen tasques i responsabilitats destacades en estos àmbits.

Quarta. El patrimoni dóna sentit identitari al lloc en el qual es troba, i alhora proporciona i definix el caràcter grupal de la societat que el posseïx. Els criteris que han de presidir la seua protecció no depenen solament de la seua posada en valor, sinó de l'oportunitat de dotar-lo de noves funcions, desvelant primer i revelant després les claus de la seua prolongació al llarg del temps. Per això, tot i que hem de fomentar la idea de la seua conservació i la seua història, també estem autoritzats a intervenir-hi, la qual cosa suposa una responsabilitat afegida perquè es tracta d'elements indispensables per a definir-nos en el si d'una societat sotmesa a les enormes forces uniformitzadores de la globalització.

Cinquena. Són d'especial interès els béns patrimonials de caràcter immaterial, definits com a tals recentment –París, octubre 2003 –per la UNESCO, en la

“Convenció per a la salvaguarda del patrimoni immaterial”. D’estos, l’idioma és un dels béns més importants.

Sisena. El futur del nostre patrimoni es basa en l’equilibri entre mantenir i adaptar. Tanmateix, davant del tractament dels béns patrimonials hem de plantejar-nos una actitud fonamentada en la major acumulació de coneixements interdisciplinars. Sovint no ens trobarem davant de la possibilitat d’actuar utilitzant valors absoluts, sinó davant d’un trànsit permanent de conceptes que necessiten també un consens continu.

Setena. La conservació i la protecció del patrimoni implica una atenció multidisciplinària que justifica la intervenció de les entitats consultives, com és el cas del CVC, tant en allò que afecta a la declaració del nivell de protecció aplicable, com també a tot el conjunt de qüestions que es susciten i els afecten.

Una de les principals tasques és la catalogació de tot el patrimoni, incloent-hi el religiós. Això implica la col·laboració entre les autoritats administratives, l’església, les entitats privades i la ciutadania en general.

Vuitena. En allò que afecta a la legislació caldria revisar algunes normes, com la Llei de Patrimoni Històric Espanyol, avaluant-ne l’aplicació i la coordinació entre els diferents àmbits, tot i tenint present que la consideració sobre l’entorn i les mesures de protecció han de tindre una base d’estudi de diverses disciplines sobre la matèria.

Novena. Quant al Teatre Romà de Sagunt, el CVC recomana una solució extraprocessal, evitant una intervenció de restitució a l’estat anterior a la reforma, per considerar, entre altres coses, que les intervencions fetes s’han incorporat al bé com un component patrimonial ja consolidat.

Desena. El territori és una part molt rellevant del nostre patrimoni, la seua configuració és un llegat que hem rebut i les modificacions que puguem fer-hi seran part de l’herència que rebran els nostres descendents. En el territori ens

reconeixem i conté importants valors identitaris. El CVC considera que els poders públics han de garantir-ne un desenvolupament sostenible i desitjable.

Onzena. En relació als béns mobles, atés que poden ser transportats amb facilitat i tenen una gran fragilitat, és urgent la seua rigorosa catalogació i localització. Cal augmentar la tutela dels jaciments paleontològics i arqueològics, i regular la custòdia i la conservació del patrimoni arxivístic i bibliogràfic, en diversos suports. El CVC considera urgent una major protecció dels béns immaterials, i en especial garantir l'ús i la promoció del valencià.

El CVC reitera la necessitat de constituir el Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Dotzena. Els moderns progressos de la ciència han obert el camp del patrimoni genètic, sobre el qual es planteja el seu ús des del punt de vista ètic i científic, tenint en compte que la informació guanyada ha de ser patrimoni de la humanitat, i que cap part del cos humà no pot ser objecte de compra o venda. Tot això exigiria que el desenvolupament biotecnològic s'adaptara a les necessitats de la humanitat.